

1. PERUSTIEDOT KOHTEESTA	Kuvailu
1.1. Maisema-alueen nimi	Yyteri
1.2. Maisema-alueen uusi nimi	Yyterin maisemanähtävyys
1.3. Kunta	Pori
1.4. Pinta-ala	2 722 ha
1.5. Aikaisemmat inventoinnit [tekijä, vuosi, arvo]	VAM 1992
1.6. Päivitysinventoijan nimi	Jenny Alatalo
1.7. Päivitysinventoinnin pvm	maasto 22.5.2013
1.8. Arkistointipaikka	
2. MAISEMAMAAKUNTA JA -SEUTU	
2.1. Maisemamaakunta ja -seutu [Mietintö 66/1992]	Lounaismaa / Satakunnan rannikkoseutu
2.2. Maisematyyppi [Maakunnallinen maisemaselvitys]	Satakunnan rannikkoseutu
2.3. Kuvailuteksti [Lyhyt kuvaus maisemamaakunnan ja -seudun tyypillisistä piirteistä]	Satakunnan rannikkoseutu on kapea verrattuna Saaristomeren tai Lounaisrannikon seutuihin. Alueen luonto on myös karumpaa verrattuna edellä mainittuihin. Satakunnan rannikkoseutu on vaihtelevaa saaristoaluetta. Maa on alavaa ja pienipiirteisyys on maaperän monipuolisuuden seurausta: kalliomaiden ohella on sekä pohja- ja kumpumoreenialueita, kuten myös jonkin verran savikoita ja harjumuodostumia. Rannikolla on pitkiä suojaisia ja ruovikkoisia lahtia, jotka maatuivat vähitellen maankohoamisen myötä. Saariston asutus on niukkaa ja kyliä ei juuri ole. Rannikonlahdissa on kalastajakylä. Väestö on kokonaan suomenkielistä erotuksena ympärillä oleviin saaristoalueisiin.
3. LUONNON OMINAISPIIRTEET	
3.1. Maa- ja kallioperä	Alueen kallioperä jakaantuu kahteen pääalueeseen luode-kaakkosuuntaisesti, eteläisempi alue on hiekkakiveä ja pohjoinen puoli kiillegneisiä ja kiilleliusketta. Maaperältään alue on lähes kokonaan karkearakeista maalajia eli soraa, hiekkaa ja silttistä hiekkaa. Herrainpäivät ja Riitsaran pohjoispuolella olevat pienet alueet ovat sekalajitteista maalajia. Yyterinniemi kuuluu harjuksoon, joka saa alkunsa Varsinais-Suomen puolelta ja jatkuu Oripään, Säkylän, Kokemäen, Harjavallan, Ulvilan ja Porin kautta Yyteriin, mistä se jatkuu merenalaisena luoteeseen nousten lopulta Ruotsin puolella taas mantereelle.
3.2. Vesistöt ja ranta-alueet	Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue sijaitsee Selkämeren rannalla ja alueen itäiset osat sijoittuvat Preiviikinlahden ja Lahdenperän vesialueille. Alueen sisään jää Riitsaranlahti ja Karhuluoto. Maisema-alueen sisällä olevia pienempiä vesialueita ovat Haventojärvet, Kerinjärvi, Ruutujärvi, Fatijärvi ja Seipinkrooppi. Lisäksi Levon alueen pohjoispuolella on muutamia nimettömiä vesialueita ja Herrainpäivien läheisyydessä on vedellä täyttyneitä kaivettuja maa-aineksenottokuoppia.
3.3. Luonnonhistorian erityspiirteet	Preiviikinlahti kuuluu osittain merkittävään harjualueeseen. Yyterinsannoilla on runsaasti edustavia rantadyynejä, rantavalleja ja niiden yhdistelmiä. Alue on yksi harvoista paikoista Suomessa, jossa ovat nähtävissä kaikki dyynikehityksen vaiheet. Alueeseen kuuluvista saarista useimmat ovat pitkulaisesti suuntautuneita moreeniseläniteitä, joiden aineksen aallokko on lajitellut. Valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella olevat Yyterin sannot on luokiteltu kuuluvan ykkösluokkaan eli korkeimpaan luokkaan valtakunnallisesti arvokkaiden tuuli- ja rantakerrostumien yhdistelmämuodostumien arvotuksessa. Tämän lisäksi Yyterin Karhuluoto on luokiteltu kuuluvan valtakunnallisesti arvokkaiden tuulikerrostumien kakkosluokkaan. Yyterin santonen dyynimuodostumat ovat syntyneet viimeisen 300-400 vuoden aikana. Ruutujärven itäpuolella olevat dyynit ovat alkaneet kerrostua hieman aikaisemmin. Yyterin Karhuluodon dyynialue sijaitsee Karhuluodon pohjois- ja eteläpuolella. Yyterinsantonen lähimmän saaren, Munakarim, ja mantereiden väliin on ristiaallokossa muodostunut Munakarinsäikkä- niminen tombolo, mikä on tietynlainen särkkä. Munakarinsäikkä on geologisesti edustavampia Suomessa yhä syntyvistä tomboloista. Lieterannat ovat alueen vaikuttavin kokonaisuus. Kilometrien mittainen ja tasainen, juuri vedenpinnan yläpuolelle ulottuva, hiekan ja lietteen sekainen ja lähes kasviton alue antaa edustavan kuvan maankohoamisen synnyttämästä merenrantamaisemasta.
3.4. Kasvillisuustyypit	Maisema-alue on eteläboreaalaisella kasvillisuusvyöhykkeellä. Alueen metsät ovat suurimmaksi osaksi kuivaa mäntyvaltaista kangasmetsää. Kosteammilla alueilla, kuten Riitsaranlahden ympärillä puuston päälaaji on leppä. Riitsaranlahden rantaniitty ja siihen liittyvä Etelärannan laitumet ovat perinnebiotoopiltaan merenrantaniittyjä. Näistä ensimmäinen on paikallisesti merkittävä ja jälkimmäinen valtakunnallisesti arvokas perinnemaisema. Leveäkarin alueella on lisäksi tyypillistä maankohoamisniittyä katajikkoineen. Rantaniityllä on suolakokasvillisuutta.
3.5. Arvokkaat luontokohteet	Suurin osa alueen vesialueesta ja rannoista kuuluu Preiviikinlahden Natura 2000- alueeseen. Ainostaan Karhuluoto jää Natura-alueen ulkopuolelle. Preiviikinlahti on laaja, matala merenlahti, joka kuuluu kokonaan Natura-alueeseen sekä luonto- että lintudirektiiviin mukaisena kohteena. Yyterinsannot vielä liikkuvine hiekkadyyneineen ovat luontodirektiivin mukainen kohde. Riitsaranlahden alue kuuluu Selkämeren kansallispuistoon.
3.6. Eläimistö ja kasvilajisto	Alueella tavataan uhanalaisia lajeja kuten ahonoidanlukko, dyynihietapistiäinen, haavanhyttelöjäkälä, hietalaakanen, hietamyyräkiitäjäinen, hietanuppo, hylkyisotylppö, juurimantuainen, jäkäläkerilude, kantopanusammal, kunttalantiainen, lakkakääpä, merisinappikirppa, meritöyryläs, pamppuharmolude, pitkämerimyyriäinen, puikkohärö, punakivikkohämähäkki, pyöriäinen, suikeanoidanlukko, suolayrtti, särkkälantiainen ja vaaleasydänkiitäjäinen.

3.7. Ilmasto	Vuotuinen sademäärä alueella on 550-600 mm. Helmikuussa keskimääräinen lämpötila on noin - 6C. Heinäkuussa lämpötila on noin +16C. Vuoden kesimääräinen lämpötila on noin +4C.
3.8. Maisemarakenne	Yterin maisema-alue sijoittuu suurimmaksi osaksi Preiviikinlahden pohjoislaidalle, joka on luode-kaakkosuuntainen merenlahti, mitä reunustavat koillisessa ja idässä laakeat maankohoamisrannat. Yterin santojen alueen maisemarakenne muodostuu eri-ikäisistä ja eri vaiheessa olevista dyynimuodostumista, lieterannoista ja ruovikoituneesta merenlahdesta. Alue on yksi harvoista paikoista Suomessa, jossa on nähtävissä kaikki dyynikehityksen vaiheet. Yterin santojen avoin dyynialue on Etelä-Suomen laajin yhtenäinen ja yhä aktiivinen dyynialue, jonka pituus on noin kolme kilometriä ja leveys 50-300 metriä. Hiekkarannan takana dyynit muuttuvat eri vaiheita edustavien kasvillisuusvyöhykkeiden jälkeen muinaisdyyrien muodostamaksi aaltoilevaksi metsämaisemaksi. Erityisen hyvin tämä on havaittavissa Meri-Porin tien varren metsissä. Preiviikinlahden perä on laaja, rannoiltaan suhteellisen matala ja ruovikoitunut hietapohjainen merenlahti. Riitsaranlahti on merenlahti, joka on hiljalleen kuroutumassa irti merestä. Lahden pohjoisreunalla on Herrainpäivien niemi, jonka kivikkoiset rannat ovat hyvin mereisiä ja sisäosan metsä on lähes luonnonmetsää.
4. KULTTUURISET OMINAISPIIRTEET	
4.1. Arkeologinen kulttuuriperintö	Alueella on säilynyt esimerkiksi Fatijärven ympäristössä ensimmäisen maailmansodan aikaisia rakenteita, kuten juoksuhautoja.
4.2. Maiseman kulttuurihistoria	Porin ja Pihlavan välistä tielinjaa jatkettiin Mäntyluotoon asti 1930-luvulla. Liikenne nopeutui huomattavasti vuonna 1953 valmistuneen Pori - Mäntyluoto pikatien johdosta. 1960-luvulle tultaessa Yterin tiestö oli saanut paljon nykyisen muotonsa. Metsäalueilla metsänkorjauksen helpottamiseksi metsä-autotieverkosto oli rakennettu ja kasvava Herrainpäivien mökkiyhdyskunta oli saanut oman tiensä. 1990-luvulla tultaessa suurimmat tiejärjestelyt ovat koskeneet vapaa-aikakeskusta ja sataman aluetta. Yterin kulttuurimaiseman kehitykselle erityisen piirteen on antanut nopea maankohoaminen. Toinen kulttuurimaiseman muotoutumiseen olennaisesti vaikuttanut tekijä on ollut yhteiskunta ja sen rakenteiden muuttuminen. Yterinsantojen alue on muodostunut 1700-luvun jälkeen, mutta Yterin asutuksen juuret yltävät 1400-luvulle. 1550-luvulla Yterissä oli kuusi itsenäistä tilaa, mutta ne liitettiin vähitellen Yterin kartanoon. 1600-luvun alussa Yteriä ja Kyläsaarta erotti salmi, jonka keskikohdalla nykyinen Enäjärvi sijaitsi. Vuonna 1910- tilanne Yterissä oli harvinainen muuhun maahan verrattuna, koska alueella oli suhteessa enemmän niittyjä kuin peltoja. Laidunalueet ovat sijainneet pääosin alavilla rantaniityillä, jotka ovat vähitellen nousseet merestä. Niittyjen ala kasvoi vielä hieman 1930-luvulle tultaessa maankohoamisen myötä. 1960-luvulle tultaessa rantaniityt olivat suurimmaksi osaksi hävinneet, mutta suurin yhtenäinen niittyalue oli tällöin Riitsaranlahden itäpuolella, jossa on nykyään perinnemaisema-alue. Peltoala kasvoi aina 1960-luvulle saakka, jonka jälkeen sen nopea pieneneminen on ollut merkki maankäytön muutoksesta, mikä on sidoksissa yleiseen rakennemuutokseen. Poriin tuleva rautatie valmistui vuonna 1895 ja Mäntyluodon uuteen talviliikennesatamaan asti jatkettu rata valmistui vuonna 1901. Mäntyluoto ja rautatie syrjäyttivät valmistuttuaan Reposaaressa ja jokiväylän. Henkilöliikenne junissa lakkautettiin vuonna 1954, koska joustavampi linja-autoliikenne vastasi paremmin ihmisten liikkumisen tarpeisiin. Yterin 1910-luvun tielinjauksista valtaosa on säilynyt alkuperäisessä muodossa.
4.3. Maiseman kannalta merkittävät elinkeinot	
4.4. Rakennettu ympäristö	
4.4.1. Alueelle tyypillinen ja perinteinen asutustyyppi	
4.4.2. Nykyisen asutuksen suhde muinaisjäännösten sijaintiin	
4.4.3. Rakennetun ympäristön inventoinnit	
4.4.4. Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennuksia ja rakenteita	Yterin kylpylähotelli on maakunnallisesti merkittävä rakennus. Karhuluodossa on kaksi vanhaa huvilaa, jotka on rakennettu 1900-luvun alussa: jugendtyylinen, arkkitehtitoimisto Åberg & Sirénin suunnittelema huvila sekä Villa Björnbo.
4.5. Perinnemaisemat	Alueen eteläosassa sijaitsevat laajat perinnemaisema-alueet, Riitsaranlahden rantaniitty (P+) ja Etelärannan laitumet (V), ovat tyypiltään merenrantaniittyjä.
4.6. Identiteettitekijät, symbolitekijät	Ennen 1930-lukua Yteri oli lähinnä vain porilaisten tuntema virkistyspaikka, jonne tultiin viikonloppuisin kaupungista eväiden kanssa retkelle. 1930-luvulla Satakunnan suojeluskuntapiirin perustama merikylpylä teki Yteristä tunnetun koko maassa.
4.7. Matkailu- ja virkistyskäyttö	Yterissä on paljon erilaista matkailu- ja virkistystoimintaa. Yterin sanna on tunnettu luonnonnähtävyys ja lomailupaikka. Maisema-alueella toimii surffikeskus, ratsastuskeskuksia, golfkenttä ja moottoriurheilukeskus. Alueella on Yteri-Preiviiki retkeilyreitti ja useita lintutorneja. Lisäksi alueella on useita uimapaikkoja ja -rantoja, joista Karhuluodon Mäntyluodon puoleinen ranta-alue on sallittu myös eläimille.
4.8. Kuvailu, kulttuuripiirteet	Maisema-alueelle erityisen leiman antaa nopea maankohoaminen. Yterille on ominaista alavuus, suhteellisen nuori maaperä ja rehevä rannikko. Alueen rakennusperintö on suhteellisen nuorta. Alueen vanha loma-asuntokanta on uusiutunut ja alueelle on syntynyt uusia omakotitaloalueita. Paikoin uusi asuin- ja loma-asuntorakentaminen tuhoaa luonnon piirteitä. Alueella oleva moottoriurheilukeskus on syntynyt vanhaan maa-aineksenottoaikaan, mutta alueella tapahtuva toiminta on kuitenkin muuttanut alueen maisemaa.

<p>5. MAISEMAKUVA</p>	<p>Yyterin alueen erikoislaatuinen maisemakuva muodostuu runsaista rantadyyneistä, rantavalleista ja niiden yhdistelmistä, kilometrien mittaisista tasaisista lieterannoista sekä näitä reunustavasta mäntykankaisesta harjumuodostumasta. Alueen laajat hiekkarannat ovat valtakunnallisesti arvokas luonnonnähtävyys. Maisema-alue edustaa Satakunnan rannikkoseudun maisemanähtävyytenä valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Alueen monet arvokkaat luontokohteet ja luonnonhistorian erityispiirteet ovat valtakunnallisessa mittakaavassa ainutlaatuiset. Alue on toiminut pitkään virkistys- ja matkailupaikkana, jonka monipuoliset palvelut ovat luoneet valtakunnallisesti tunnetun ja merkittävän lomaviikkoalueen. Uudisrakentaminen uhkaa paikoin tuhota ja tuhoaa vanhaa metsäistä dyynialuetta.</p>
<p>6. RAJAUS</p>	<p>Yyterin maisema-alueen rajausta laajennetaan etelä- ja pohjoispäästä. Etelässä aluetta laajennetaan koskemaan luonnonsuojelualuetta ja pohjoisessa Karhuluodon ranta-alue rajataan mukaan kokonaisuuteen. Aluetta pienennetään Yyterin sannoille lähtevän tien liittymän kohdalta, jossa ei ole maiseman kannalta merkittäviä arvoja.</p>
<p>7. KUVAILUTEKSTI</p>	<p>Maisemakuva: Yyterin maisema-alue sijoittuu suurimmaksi osaksi luoteis-kaakkosuuntaisen Preiviikinlahden pohjoislaidalle. Merenlahtea reunustavat koillisessa ja idässä laakeat maankohoamisrannat. Yyterin alueen erikoislaatuinen maisemakuva muodostuu runsaista rantadyyneistä, rantavalleista ja niiden yhdistelmistä, kilometrien mittaisista tasaisista lieterannoista sekä näitä reunustavasta mäntykankaisesta harjumuodostumasta. Alueen laajat hiekkarannat ovat valtakunnallisesti arvokas luonnonnähtävyys. Maisema-alue edustaa Satakunnan rannikkoseudun maisemanähtävyytenä valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Alueen monet arvokkaat luontokohteet ja luonnonhistorian erityispiirteet ovat valtakunnallisessa mittakaavassa ainutlaatuiset. Alue on toiminut pitkään virkistys- ja matkailukohteena, jonka monipuoliset palvelut ovat luoneet alueesta valtakunnallisesti tunnetun ja merkittävän vapaa-ajankeskuksen. Paikoin uudisrakentaminen uhkaa tuhota ja tuhoaa vanhaa metsäistä dyynialuetta. Alueen vapaa-ajan toimintoja ja luontomatkoille kehittämistä palvelemaan niin paikallisia ihmisiä kuin matkailijoita.</p> <p>Luonnonpiirteet: Yyterin santon avoin dyynialue on Etelä-Suomen laajin yhtenäinen ja yhä aktiivinen dyynialue, jonka pituus on noin kolme kilometriä ja leveys vaihtelee 50-300 metrin välillä. Hiekkarannan takana dyynit muuttuvat eri vaiheita edustavien kasvillisuustyyppien jälkeen muinaisdynien muodostamaksi aaltoilevaksi metsämaisemaksi, joka on erityisen hyvin havaittavissa Mäntyluodontien varren viereisissä metsissä. Alue on yksi harvoista paikoista Suomessa, missä ovat nähtävissä kaikki dyynikehityksen vaiheet. Preiviikinlahden Lahdenperä on laaja, rannoiltaan suhteellisen matala ja ruovikoitunut hietapohjainen merenlahti. Maisema-alueella oleva Riitsaranlahti on rehevä merenlahti, joka on hiljalleen kuroutumassa merestä omaksi vesialueeksi. Yyterin, Riitsaranlahden ja Etelärannan liete- ja niittyalue on maankohoamisranta, joka on paitsi maisemallisesti myös alueen linnuston kannalta arvokas alue. Rannoista osa on rauhoitettu ja Riitsaranlahden alue kuuluu Selkämeren kansallispuistoon. Rannat ovat tärkeitä vesilintujen ja kahlaajien pesimäpaikkoja ja muuton aikaisia levähdyspaikkoja. Haventjärvet ja Kerinjärvi ovat myös arvokkaita lintuvesiä.</p> <p>Maisema-alueen perinnemaisemat edustavat merenrantaniittyjä, joista Etelärannan niityt ovat valtakunnallisesti arvokkaita. Pihlavanlahden puolella Kokemäenjoen maisema-alueella on toinen valtakunnallisesti arvokas perinnemaisema-alue, Fleiviikin niitty. Preiviikinlahden pohjoisreunalla on Herrainpäivien niemi, jonka kivikkoiset rannat ovat hyvin mereiset. Niemen sisäosan metsä on lähes luonnonmetsää.</p> <p>Kulttuuripiirteet:</p> <p>Alueen rakennusperintö on suhteellisen nuorta. Alueen vanha loma-asuntokanta on uusiutunut ja laajentunut viime vuosina voimakkaasti. Yyterin santon läheisyydessä olevia alueita on kaavoitettu ja maisema-alueen tuntumaan on tullut uusia pientalo- ja loma-asuntoalueita. Vuonna 1974 rakennettu Yyterin kylpylähotelli on maakunnallisesti merkittävä rakennus. Karhuluodossa on jugendtyylinen, arkkitehtitoimisto Åberg & Sirénin suunnittelema huvila sekä Villa Björnbo. Huvilat on rakennettu 1900-luvun alussa. Yyterin maisema-alueen läheisyydessä maisema-alueesta koilliseen on useita valtakunnallisesti merkittäviä rakennetun kulttuuriympäristön alueita. Pihlavan saha, joka perustettiin 1875, on edelleen Suomen saha-teollisuuden historian kannalta keskeinen, yhä toimiva teollisuuslaitos. Pihlavan sahan työväen asuinalueita ovat muun muassa Kappalemaa ja Pihlavan Halssi. Kappalemaa edustaa 1900-luvun alun laajaa ja tiivistä työväen asuinalueita ja Halssi on yhtenäinen jokisuistossa sijaitseva 1920-luvun asuinalue. Pihlavanlahden teollisuus- ja huvila-alue ovat laajoja 1800-luvun jälkipuoliskon ja 1900-luvun alun huvilakulttuuria edustavia alueita. Maisema-alueen pohjoispuolella on valtakunnallisesti arvokkaan Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristön rakennetun kulttuuriympäristön alueita: satama-asema, Uniluodon asuinalue, Kallon luotsisaari ja Tunnumajakka. Uniluodon yhdyskunta on syntynyt Mäntyluodon talvisataman rakentamisen yhteydessä 1900-luvun alussa. Puset asuinrakennukset sijaitsevat säännöllisesti suorakulmaisilla tonteilla.</p>

	Ennen 1930-lukua Yyteri oli lähinnä vain porilaisten tuntema virkistyspaikka, jonne tultiin viikonloppuisin kaupungista eväiden kanssa retkelle. 1930-luvulla Satakunnan suojeluskuntapiirin perustama merikylpylä teki Yyteristä tunnetun koko maassa. Yyterissä on nykyään tarjolla erilaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia ja matkailutarjontaa. Yyterin sannat ovat tunnettu luonnonnähtävyys ja lomailupaikka. Maisema-alueella toimii surffikeskus, ratsastuskeskuksia, golfkenttä, moottoriurheilukeskus sekä ampumarata. Alueella sijaitsee Yyteri-Preiviiki retkeilyreitti ja useita lintutorneja. Lisäksi alueella on useita uima-alueita ja -rantoja, joista Karhuluodon Mäntyluodon puoleinen ranta-alue on sallittu myös eläimille.
8. ARVIOINTI	
8.1. Arvoluokka	Valtakunnallisesti arvokas
8.2. Arviointiteksti	Yyteri on Etelä-Suomen laajimpia yhtenäisiä hiekkaranta- ja dyynialueita. Yyterin sannat on tunnettu virkistys- ja lomaviettopaikka sekä maisema- ja luonnonnähtävyys. Yyterin, Riitasaranlahden ja Etelärannan liete- ja niittyalue on maankohoamisranta, joka on paitsi maisemallisesti myös alueen linnuston kannalta arvokas. Osa rannoista on rauhoitettu ja Riitasaranlahden alue kuuluu Selkämeren kansallispuistoon. Rannat ovat tärkeitä vesilintujen ja kahlaajien muuтонаikaisia levähdyspaikkoja. Maisema-alueen perinnemaisemat edustavat merenrantaniittyjä, joista Etelärannan niityt ovat valtakunnallisesti arvokkaita. Alueen vapaa-ajan toimintoja ja luontomatkailun reitistöä kehitetään palvelemaan niin paikallisia ihmisiä kuin matkailijoita. Yyterin hotelli on maakunnallisesti arvokas rakennus.
9. LIITTEET	
9.1. Karttaliitteet	
9.2. Valokuvat	5226, Näkymä Riitasaranlahdelle
	5254, Näkymä kaakkoon metsittyneitä dyynejä
	5281, Fatijärvi
	hakuuaukea01092013_7100 001 (2), tähtikuusenpistiäisen tuhoama metsä
	liitteet01092013_7100 031 (2), Näkymä Yyterin lietteiltä luoteeseen
	yyteri_munkari&säikkä31082013' 048 (2), Näkymä länteen Munakarille
	yyteri_31082013' 028 (2), Näkymä pohjoiseen Yyterin dyyneille
	5294, Seipinkrooppi pohjoispäästä